

ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ НАРОДНИХ ЗБОРІВ РЕСПУБЛІКИ БОЛГАРІЯ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Статтю присвячено вивченню діяльності болгарського парламенту в складному суперечливому процесі підготовки та вступу Болгарії до Європейського Союзу.

Ключеві слова: Болгарія, парламент, Європейський Союз, Народні Збори, євроінтеграція.

Стаття посвячена аналізу діяльності болгарського парламенту в складному і противоречивому процесі підготовки та вступлення Болгарії до Європейського Союзу.

Ключевые слова: Болгария, парламент, Европейский Союз, Народное собрание, евроинтеграция.

The article is dedicated to the research of the Bulgaria Parliament's activity in a complicated and contradictory process of Bulgaria's preparing and entering the European Union.

Key words: Bulgaria, Parliament, the European Union, the National Assembly, the European Integration.

Сьогодні практично вже немає альтернативи щодо невідворотності розвитку демократичних процесів та впровадження європейських демократичних правил життя на теренах пострадянського постсоціалістичного простору, хоча ризики та загрози зворотних рухів залишаються великою проблемою і потребують постійної уваги як політиків і науковців, так й суспільства в цілому.

Поступ до демократії сприймався деякими країнами як «повернення до Європи», іншими як «шлях до Європи». Тобто критерієм виміру результатів демократичного переходу, значною мірою, вважався вступ країни до Європейського Союзу (ЄС), хоча такий критерій можна розглядати як суто формальний і прагматичний. Але якщо мати на увазі тривалість процесу приєднання, цілеспрямований контроль за державами-кандидатками на вступ, вимоги з виконання економічних і політичних критеріїв входження до загальноєвропейського простору, то можна припустити, що акт приєднання до ЄС є доказом наявності в країні стабільної демократичної системи і конкурентоздатної ринкової економіки. Тому прагнення до вступу в ЄС виступає стимулом та модератором демократичних процесів, особливо для посттоталітарних країн Центральної та Південно-Східної Європи, зокрема Болгарії.

Вивчення і аналіз процесу приєднання Болгарії до ЄС є актуальним, за думкою автора, з наступних міркувань: по-перше, це можливість для української

політичної еліти скористатися результативним досвідом, засвоюючи окремі уроки; по-друге, створюються умови для більш широкої взаємодії в зміцненні демократичних перетворень, забезпеченні стабільності та сучасного іміджу держави. Водночас посилюються вимоги та відповідальність політичної еліти і суспільства в цілому в утвердженні нових правил життя, а також (що є найважливішим) у спроможності та необхідності жити за цими правилами.

Метою статті є аналіз ролі парламенту Болгарії – Народних Зборів (НЗ) – як інституту законодавчої влади у політико-правовому забезпеченні важкого та складного поступового шляху до ЄС, який успішно завершився у визначений термін.

Відомо, що Республіка Болгарія (РБ) офіційно стала членом ЄС 1 січня 2007 року. Болгарія приєдналася до великої європейської спільноти, в яку входять понад 500 млн людей, а також до економіки, об'єм якої налічує близько 5 трильйонів євро. Це дозволяє Болгарії та її громадянам з інших вимірів побачити та оцінити власні можливості й раціонально скористатися мільярдами євро, які вона одержує з єврофондів з метою покращення інфраструктури та розв'язання проблем розвитку інших секторів.

Аналіз наукової літератури, багаточисельної інформації в болгарських ЗМІ та значного кола політико-правових джерел дає можливість підкреслити, що для Болгарії питання європейського

вибору не було риторичним і постійно знаходилося в полі зору не тільки політиків, але й науковців, зокрема політологів та істориків, і меншою мірою представників інших суспільних наук. Умовно коло досліджень можна поділити на три групи. Певний інтерес щодо визначеної теми представляють напрацювання російських, болгарських та українських вчених із загальних проблем євроінтеграції і взаємовідносин ЄС та інших європейських інституцій з країнами Центрально-Східної Європи (ЦСЄ), зокрема праці О. І. Брусиловської, Н. Кулікової, С. І. Паньковського, В. Копійки та ін. [1].

Окрему групу створюють дослідження болгарських учених кінця 90-х рр. – поч. XXI ст., в яких аналізувалися конкретні проблеми євроінтеграції Болгарії (Г. Ганчев, М. Гетова, М. Шивергеева, Щ. Шнайдер, Т. Нончева та ін. [2; 9]).

В українській політичній науці за останні роки сформувався конкретний напрямок дослідження болгарських трансформаційних процесів у цілому та євроінтеграційного досвіду зокрема. Аналізу участі Болгарії в європейських та євроатлантичних процесах присвячено роботи В. Бурдяк, І. Тодорова, М. Мілової, І. Осадца та ін. [3]. Однак, з точки зору євроінтеграційних перспектив України більш детального наукового аналізу потребує діяльність політичних інститутів, неурядових організацій, ЗМІ, яка сприяла приєднанню РБ до ЄС. Тому автор аналізує роботу парламенту, від якого залежало створення політико-правових основ та умов для пришвидшення європейської інтеграції Республіки Болгарія.

Діяльність парламенту щодо перспектив євроінтеграції починається ще 22 грудня 1990 г., коли Великі Народні Збори [4] приймають рішення щодо бажання Республіки Болгарія стати повноправним членом ЄС, яке підтверджується Декларацією уряду від 14 квітня 1994 р., а з 1 лютого 1995 р. починає діяти європейське рішення про асоціацію, підписане ще в березні 1993 року. 6-8 вересня 1995 р. у Софії створено Спільний парламентський комітет між Народними Зборами (НЗ) та Європейським парламентом. 14 грудня 1995 р. НЗ приймають рішення щодо подання офіційної заяви про членство в ЄС, а в грудні 1997 р. – відповідне рішення ЄС щодо початку переговорів про приєднання країн Центральної Європи, Словенії та Кіпру і прискорення підготовки до переговорів про приєднання з державами Болгарія, Латвія, Литва, Словаччина та Румунія. А ще через два роки – почалися переговори про приєднання, які завершилися в грудні 2002 р. рішенням про членство Болгарії та Румунії в ЄС з 1 січня 2007 р. [5].

Урядом (Міністерська Рада РБ) в найкоротші строки була прийнята Національна стратегія приєднання до ЄС (березень, 1998 р.), згодом (січень, 2000 р.) створено основний склад делегації та робочі групи за основними темами переговорів. 15 лютого 2000 р. відбулося перше засідання Міжурядової конференції про приєднання Болгарії, тобто офіційний початок переговорів про повноправне членство в ЄС. За місяць в парламенті створюється та затверджується

(березень, 2000 р.) Рада з Європейської інтеграції. Європейська комісія (ЄК) у жовтні 2002 р. у своїй щорічній доповіді рекомендує прийняти РБ серед інших 10 держав, визнаючи її як державу з функціонуючою ринковою економікою [6]. У грудні 2002 р. ЄС підтверджує і підтримує прагнення та зусилля Болгарії та Румунії щодо їх членства у 2007 р., тобто приймає «дорожні карти», а в червні 2004 р. закриваються всі 31 переговорні теми (глави) про приєднання. 25 квітня 2005 р. Болгарія підписує Договір про приєднання до ЄС, а 11 травня 2005 р. Народні Збори ратифікують його [7].

Навіть така скорочена хроніка подій дозволяє стверджувати, що бажання стати членом ЄС, враховуючи велике протистояння двох полюсів болгарського політичного поля – правого (сині) та лівого (червоні) протягом майже півтора десятиріч, було поставлене головним завданням порядку денного. За всім цим спостерігалася політична воля та колосальна робота державних і недержавних інституцій, спеціальне оформлення інформаційного поля, розробка спеціальних освітніх програм і т.п.

Багатосторонню діяльність болгарського парламенту в процесі євроінтеграції можна розглядати за різними напрямками. Перш за все, це участь парламентарів у роботі міжнародних парламентських інституцій (міжнародні урядові та неурядові організації регіонального та субрегіонального значення, європейські, євроатлантичні і т.п.). Болгарська дослідниця М. Гетова цьому напряму діяльності надає перевагу, враховуючи статус цих організацій. Найважливішим у міжнародній діяльності НЗ вона вважає участь парламентарів у роботі Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ), Європейському парламенті (ЄП), Північно-атлантичній асамблеї, Асамблеї Західноєвропейського союзу та Парламентської асамблеї Організації з безпеки та співробітництва [8, с. 23–24]. Наприклад, співробітництво Народних Зборів з ЄП сягає у 1989 р. Однак активна співпраця починається з вересня 1995 р., коли в парламенті засновується Спільний парламентський комітет «Болгарія – Європейський союз» (СПК), який виникає відповідно до Угоди про асоціацію, та передбачає багаторівневий діалог, тобто підготовку та участь у засіданнях та конференціях, зустрічах представників парламентських комітетів і комісій на різних рівнях тощо.

Другий найважливіший напрям – законодавча діяльність НЗ з розв'язання завдань європейської інтеграції – а саме, зближення (зміни) національного законодавства відповідно до норм європейського права. За один тільки 2000 рік 38-і НЗ прийняли близько 200 законів у галузі євроінтеграції. Серед головних – Закон про авторське право, Валютний закон, Закон про малі та середні підприємства, Закони про статистику, біженців, про зміни в Кримінальному кодексі, про зміни у документах про підтвердження особистості болгарського громадянина і т. ін. [8, с. 27].

Значну частину законотворчої діяльності НЗ складає ратифікація важливих міжнародних зако-

нодавчих актів, зокрема Статуту Гаагської конференції з міжнародного приватного права, Конвенції про міжнародний доступ до правосуддя, Громадянської конвенції про корупцію і т.ін. З самого початку старту до ЄС, Народні збори внесли зміни до Регламенту (Правилник) з метою адекватної законодавчої активної підтримки зусиль уряду щодо прискорення темпів перемовин про членство у ЄС. Для координації євроінтеграційної діяльності НЗ створюють спеціальну комісію – Раду з європейських питань, основними завданнями якої стало здійснення контролю за перебігом переговорів та аналіз законопроектів і національних програм щодо їх відповідності європейському праву.

Найбільш тісну співпрацю щодо приєднання здійснили 40-і Народні Збори, коли було продемонстровано значення політичної волі та компромісу як форми політичної взаємодії. Різні за ідеологічними платформами правлячі політичні партії у коаліції соціалістів (БСП), правих (ОДС) та центристів, як позиціонують себе етнічна партія ДПС і НДСВ (царський рух), з президентом і прем'єром – соціалістами зробили все, щоби Болгарія була прийнята у визначений термін. Позитивний результат євроінтеграції було забезпечено діяльністю законодавчої, виконавчої і судової влади, а також її скоординованими діями. Й саме ця співпраця є одним з найважливіших уроків для політичної еліти України.

Окремого аналізу заслугове організація належного рівня інформаційно-просвітницької роботи (навіть парламентський сайт для дітей). Суттєвим є відкритість цього процесу для суспільства. Велику роботу проводили болгарські неурядові громадські організації, яка сприяла трансформуванню громадської думки в бік сприйняття більшістю населення доречності вступу до ЄС. Хоча слід підкреслити, що за спостереженнями і дослідженнями соціологів у суспільстві не було великого єврооптимізму. Навпаки, доля населення з євроскептицизмом зростала по мірі просування до дати вступу [9]. Переважна частина політиків і відомі

політичні партії, особливо БСП, поступово усвідомлювали зростання значення європейських орієнтирів як можливість і умова розбудови демократичної соціальної держави з вільною ринковою економікою.

Політики та дослідники, оцінюючи всі труднощі законодавчого, політичного, організаційного та соціального характеру, підкреслюють, що першочерговими стали проблеми, так би мовити, ціннісно-культурного змісту, тобто досягнення сумісності цінностей, норм і принципів болгарського життя з нормами та принципами життя європейської співдружності [10]. У цьому зв'язку слід відмітити демократизацію процесу прийняття рішень через перенавчання кадрів, створення умов для діяльності ЗМІ та недержавних організацій з питань контролю процесу прийняття і впровадження рішень. Законодавча база під такі дії забезпечувалася парламентом. Важливим було створення механізмів громадянського контролю за державними інституціями; проведення для учнів шкіл, студентів, громадськості широкої навчальної кампанії, націленої на пояснення переваг інтеграції у європейську спільноту, а також її ризиків і т.п.

Таким чином, болгарський досвід європейської інтеграції доводить:

1. Успіх може бути забезпечений тільки в умовах національного консенсусу; ніякі ідеологічні платформи та політичні дії не можуть стать важливішими за визначений стратегічний курс. Це головний урок для української політичної еліти.

2. Необхідні строго скоординовані дії всіх суб'єктів соціально-політичного процесу, тобто державних, політичних, неурядових організацій. Безумовно, основна діяльність перепадає на законодавчі та виконавчі органи влади та спеціальні інституції з питань європейської інтеграції;

3. На особливу увагу заслугове організація інформаційної навчально-пропагандистської діяльності відповідних центрів та структур. Для української практики, на думку автора, – це одне з найважливіших завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брусиловська О. І. Посткомуністична Східна Європа : зовнішні впливи, внутрішні зміни / О. І. Брусиловська. – Одеса : Астропринт, 2007. – 349 с. ; Европейская интеграция: современное состояние и перспективы; под ред. С. И. Паньковского. – Минск : БГУ, 2001. – 317 с. ; Копійка В. В. Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу. – К. : Основи, 2002. – 271 с.; Куликова Н. В. Страны Центральной и Восточной Европы на пути в Европейский Союз. – М. : Наука, 2002. – 317 с.; Стремление в ЕС: за и против [Электронный ресурс] // Режим доступа : www.history.mashaon.ru/
2. България по пътя към Европа / Ганчев Г., Шивергеева М., Шнайдер Щ., и др. – София: Фондация «Фридрих Еберт», 1996. – 131 с.; Нончева Т. Социални проблеми на присъединяването на Европейския союз. / Т. Нончева. – София : Център за изследване на демокрацията, 2003; Въжарова М. Поредният закон за напредъка на България в процеса на присъединяване. / М. Въжарова // Стандарт. – 2003. – 20 ноември. – С. 4.
3. Милова М. Болгария – ЕС : трудный путь в «Европу» (хроника и проблемы присоединения) / М. Милова // Одеська болгаристика – Одеська болгаристика. Науковий щорічник. – № 3-4. – Одеса : Одеське наукове товариство болгаристів, 2006. – С. 40–45; Милова М. Болгария – ЕС: ожидания и результаты присоединения / М. Милова. // Дриновски сборник. Т. IV. – Харків – София, Академ. изд-во «Проф. Марин Дринов», 2011. – С. 379–384; Милова М. Європейські цінності і національна ідентичність: проблема співвідношення в діяльності української влади // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія. – 2010. – № 6 (107). – С. 77–83; Осадца І. Євроінтеграційні проблеми в програмах болгарських парламентських партій. / І. Осадца // Політологічні та соціологічні студії. 36. наук. праць. Т. 4. – Чернівці : Прут, 2006. – С. 147–156; Тодоров І. Я. Євроатлантична інтеграція Болгарії як складова модернізаційних процесів / І. Я. Тодоров // Дриновски сборник. Т. IV. – Харків – София : Академ. изд-во «Проф. Марин Дринов», 2011. – С. 373–378.

4. Харис Джефри. Преоткриването на Съюза: Ролята на Европейския парламент в разширена Европа // Народно събрание на Република България, отдел «Парламентарни изследвания», 1996. – С. 12–16.
5. Неофициални документи на Совместния парламентарен комитет България – Европейски съюз, Правилник за работа на Съвместният парламентарен комитет България – Европейски съюз. – София: Издателски център към НС. – С. 1997–2002.
6. Народно събрание на РБългария «Народното събрание и международното мнение на парламентарни институции» – София: Издателски център към НС, 1997.
7. Хроника на присъединяването на Република България към Европейски съюз. / [Електроний ресурс] // Режим достępu : www.parliament.bg/
8. Гетова М. Въпросите на присъединяването на България към Европейския съюз в дейността на Народното събрание // Международни отношения – № 4. – 2003. – С. 23–33.
9. НЦИОМ: Обществено-политически нагласи. Резултати от национално представително проучване (проведено по метода на полустандартизирано интервю в период 04-11 март 2011 г.) // София: Национален център за изучаване на общественото мнение, 2011 г. – 23 с.
10. Тодоров І. Я. Вказ. твір. – С. 375.

Рецензенти: Тригуб П. М., д.і.н., професор;
Коваль Г. В., к.політ.н., доцент.

© Мілова М. І., 2011

Стаття надійшла до редколегії 21.10.2011 р.